

Т. Р. КОРОТКИЙ. РАМКОВІ КОНВЕНЦІЇ В МЕХАНІЗМІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Визначено поняття та виявлено ознаки рамкових конвенцій, особливості їхньої структури. Аналізуються положення рамкових конвенцій у сфері міжнародного права навколишнього середовища і міжнародного морського права.

Ключові слова: *рамкові конвенції, міжнародний договір, міжнародне право навколишнього середовища, охорона морського середовища.*

Определено понятие и выявлены признаки рамочных конвенций, особенности их структуры. Анализируются положения рамочных конвенций в области международного права окружающей среды и международного морского права.

Ключевые слова: *рамочные конвенции, международный договор, международное право окружающей среды, охрана морской среды.*

The article deals with the definition and identification of characteristics framework conventions and peculiarities their structure. The investigation is based on an analysis of the Framework Convention in international environmental law and international maritime law.

Key words: *framework convention, international treaty, international environmental law, marine environmental protection.*

Рамкові конвенції є досить поширеним інструментом регулювання міжнародних відносин як на універсальному, так і на регіональному рівнях. Особливо цей вид міжнародних угод одержав поширення у сфері охорони навколишнього середовища, і морського середовища зокрема. Однак у доктрині міжнародного права небагато праць, присвячених особливостям саме рамкового підходу в міжнародних угодах і рамкових конвенціях. Ці питання в теоретичному аспекті розглядали О.В. Задорожній і М.О. Медведєва¹, Т.Р. Короткий² стосовно міжнародно-правової охорони навколишнього середовища і Рамкової конвенції ВООЗ проти тютюну 2003 р.

Власне конвенційний механізм охорони морського середовища на регіональному рівні, без акценту на їхній рамковий характер, досліджувався в працях Н.Н. Бергхольца³, Х.А. Вельнера⁴, А.Ф. Висоцького⁵, С.П. Головатого⁶, Ю.Д. Ільїна⁷, І.І. Каракаша та Т.Р. Короткого⁸, М.М. Копилова, С.М. Копилова та С.А. Мохаммада⁹, Л.В. Сперанської¹⁰.

Тому метою даної статті є дослідження поняття, ознак і специфіки рамкових конвенцій. Завданнями дослідження є аналіз структури рамкових конвенцій, характеру і способів здійснення норм цього різновиду міжнародних договорів, визначення меж міжнародних зобов'язань по рамкових конвенціях, особливості регулювання відносин за допомогою рамкових конвенцій з охорони морського середовища.

1. Рамкові конвенції – досить поширена форма міжнародних договорів. До них належать (конвенції перераховані в хронологічному порядку): Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані 1979 р., Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що мають можливість наносити надмірні ушкодження чи мають невиборчу дію 1980 р., Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями 1980 р., Віденська

© КОРОТКИЙ Тимур Робертovich – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин Національного університету «Одеська юридична академія»

конвенція про охорону озонового шару 1985 р., Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням 1989 р., Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 р., Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 р., Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності 1997 р., Рамкова конвенція щодо надання допомоги у сфері цивільної оборони 2000 р., Рамкова конвенція ВООЗ із боротьби проти тютюну 2003 р. (РКБТ ВООЗ), Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат 2004 р., Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (ETS № 199) 2005 р. та ін. Рамкові конвенції як інструмент міжнародно-правового регулювання застосовуються в різних сферах як на універсальному, так і на регіональному рівнях. Однак ступінь поширення рамкових конвенцій у різних галузях і регіонах неоднакова. Характерною рисою, притаманною міжнародному праву навколишнього середовища, є так званий рамковий підхід до прийняття міжнародних природоохоронних угод¹¹. Значна кількість рамкових конвенцій прийнята Радою Європи.

Рамковий підхід означає, що спочатку приймається рамкова конвенція, яка містить загальні зобов'язання сторін, а потім – протоколи, які конкретизують ці зобов'язання. Використання принципу рамкового підходу дозволяє здійснити процес правотворчості «по наростаючій», починаючи з рамкової конвенції, що створює загальну систему керівних принципів щодо певної проблеми, і подальшою розробкою конкретних зобов'язань і визначення організаційних заходів у протоколах. Такий підхід був успішно використаний у сфері навколишнього середовища для вирішення таких проблем, як кислотні дощі й скорочення озонового шару. Держави охоче приєднуються до рамкових конвенцій, оскільки це не припускає значних зобов'язань з їхнього боку. Однак, будучи запущеним, такий механізм набуває нерідко власної динаміки, надаючи форум для дискусій і виступаючи як довідково-інформаційний центр при визначенні загальної позиції, сприяючи зміцненню довіри між учасниками¹².

До переваг рамкового підходу (насамперед щодо конвенцій з охорони навколишнього середовища) О. В. Задорожній та М. О. Медведєва відносять, по-перше, можливість швидшого досягнення консенсусу із суперечливих і складних питань шляхом закріплення в конвенції лише загальних напрямів співпраці, миттєвого реагування на будь-яку екологічну проблему; по-друге, розвиток наукового знання та технологічного прогресу в конкретній сфері людської діяльності дає змогу вносити зміни в протоколи або додатки до них, що містять або види небезпечної діяльності, або види небезпечних речовин, або види фауни і флори, що перебувають під загрозою знищення, при цьому не торкаючись положень самої конвенції і таким чином забезпечуючи відносну гнучкість у правовому регулюванні. Однак рамковий підхід не позбавлений певних недоліків: держава може висловити свою згоду на обов'язковість рамкової конвенції, яка не покладає на неї ніяких серйозних юридичних обов'язків, і водночас – відмовитися робити те саме стосовно протоколів, які передбачають такі зобов'язання, тим самим нівелюючи досягнутий на міжнародному рівні результат¹³.

2. Для чіткої ідентифікації рамкових конвенцій необхідно визначити їхні ознаки. Виділяють кілька ознак рамкових конвенцій:

1) Широта предмета регулювання. Щодо Карпатської конвенції зазначають, що вона рамкова внаслідок широти предмета регулювання (збереження і стійкий розвиток біологічної і ландшафтної розмаїтості, просторове планування, стійке й інтегроване управління водними ресурсами і річковими басейнами, стійке

сільське і річкове господарство і т. д.)¹⁴. Стосовно РКБТ ВООЗ може йтися про комплексний, багатосекторальний підхід до боротьби з тютюном: заходи для регламентації попиту та пропозиції на тютюн; заборона реклами тютюну; боротьба з контрабандою тютюнових виробів; податкові заходи для боротьби з тютюнопалінням; пропаганда шкоди тютюнопаління; економічні заходи з відмовлення від вирощування тютюну тощо (ст. 5 РКБТ ВООЗ). На нашу думку, широта предмета регулювання не може бути самостійною ознакою рамкових конвенцій внаслідок дуже відносного характеру. Виходячи з цієї ознаки, безліч міжнародних договорів могли бути віднесені до рамкових. Однак, безсумнівно, що широта предмета регулювання закладена в самій суті рамкових конвенцій – внаслідок необхідності прийняття протоколів по різних питаннях (наприклад, по джерелах забруднення), правове регулювання яких носить спеціальний характер і слабо зв'язаний між собою. Широта предмета регулювання може стосуватися й різних способів і напрямів регулювання – Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 р., РКБТ ВООЗ, Рамкової конвенції про захист національних меншин 1995 р.

2) Установлення рамкових зобов'язань, реалізація яких у кожній державі зв'язана з урахуванням внутрішньодержавного законодавства, гнучкістю механізмів з реалізації положень міжнародного договору.

Стосовно Рамкової конвенції про захист національних меншин 1995 р. зазначають, що термін «рамкова» означає правові рамки для держав, у яких через національне законодавство і відповідну політику положення цієї Конвенції узгоджуються з реальною ситуацією в кожній державі-учасниці (абз. 13 Преамбули). Це жодним чином не знижує рівня правих зобов'язань за цим документом¹⁵. А рамковий характер зобов'язань зв'язаний із закріпленням у Конвенції норм-принципів: сторони зобов'язуються поважати та здійснювати принципи, проголошені в Рамковій конвенції (ст. 19); здійснюючи права і свободи, які випливають із принципів, проголошених у цій Рамковій конвенції (ст. 20).

Згідно із ст. 3, метою РКБТ ВООЗ є «забезпечення відповідних **рамко** для заходів боротьби проти тютюну, що підлягають здійсненню Сторонами на національному, регіональному і міжнародному рівнях». Рамковий характер носить формулювання ч. 2 ст. 6: «Кожна сторона повинна враховувати свої національні цілі у сфері охорони здоров'я, що стосуються боротьби проти тютюну, і у відповідних випадках вживати і зберігати заходи, що **можуть** включати...».

3) Визначення в рамковому міжнародному договорі загальних цілей, завдань і напрямів співробітництва, з указівкою конкретних заходів для їх реалізації в окремих, послідовно прийнятих протоколах, керівних принципах. Форма рамкових конвенцій у міжнародній договірній практиці використовується, коли держави не можуть прийти до консенсусу по необхідних заходах вирішення проблеми. Розробка конкретних і обов'язкових для виконання положень – це тривалий процес переговорів, що реалізується шляхом підписання і ратифікації відповідних протоколів. До їх підписання країни можуть у робочому режимі складати розширені списки пропозицій, посібників і рекомендацій, кращі з яких згодом знайдуть відображення в протоколах. Це робиться, щоб держави-учасниці мали час «примірити» на себе пропоновані норми, «підігнати» їх до своїх внутрішніх реалій, не порушуючи основного принципу міжнародного права *sunt servanda* (договори повинні виконуватися). Тобто, щоб усі мали право прийняти чи відмовитися від певних норм без серйозних наслідків для свого суверенітету¹⁶. Так, Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що мають можливість наносити надмірні ушкодження

чи мають невикорчу дію, 1980 р. «становить рамковий документ, доповнений п'ятьма протоколами»¹⁷.

Наприклад, у ст. 2 РКБТ ВООЗ говориться про Конвенцію та її протоколи як єдине ціле. Згідно із ст. 3, метою Конвенції є «забезпечення відповідних рамок для заходів боротьби проти тютюну, що підлягають здійсненню Сторонами на національному, регіональному і міжнародному рівнях».

У РКБТ ВООЗ дається посилання на керівні принципи, що пропонує Конференція Сторін для здійснення положень статей Конвенції (ст.ст. 6, 7, 9). Рекомендації зі здійснення положень ст. 8 прийняла Друга Конференція Сторін Конвенції (Банкок, 2007). Але в РКБТ ВООЗ йдеться не про їх суворобов'язковий характер. Ці принципи носять рекомендаційний характер і не створюють юридичних зобов'язань для країн-учасниць. При цьому державі ніщо не заважає розглядати їх як такі чи вживати більш жорстких заходів.

Наявність трьох відносно самодостатніх ознак для рамкових конвенцій не дивна. Наприклад, у Рамковій конвенції про захист національних меншин 1995 р. відсутні окремі протоколи, її рамковий характер визначається насамперед проголошенням принципів. Адже сам термін «рамкова конвенція» не має техніко-юридичного обґрунтування, тому договори, обумовлені як «рамкові конвенції», значною мірою розрізняються між собою. Про це може свідчити і факт того, що в найменуванні одних конвенцій зазначається їх «рамковість», щодо інших – їхній рамковий характер визначається насамперед за наявності загальних положень у тексті конвенції і системи прийнятих до конвенції протоколів, тобто відповідність конвенції до зазначених вище ознак.

Що стосується змісту, то одні з них містять лише «мінімальні» положення, устанавлюючи найзагальніші зобов'язання і загальну інституціональну **систему**, таку, як, наприклад, проведення конференцій сторін, що беруть участь, і створення секретаріату. Інші припускають більш точні зобов'язання й інституціональні механізми. Так, наприклад, Рамкова конвенція ООН із зміни клімату 1992 р. чітко визначає форми звітності, консультативні механізми з питань наукових досліджень і практики, а також фінансовий механізм¹⁸.

3. Таким чином, можна виділити такі особливості рамкової конвенції:

- 1) наявність заяв щодо загальної мети і керівних принципів конвенції;
- 2) наявність основних зобов'язань, включаючи зобов'язання щодо національних заходів для вирішення відповідної проблеми, обміну інформацією, співробітництва в наукових дослідженнях, а також подання регулярних доповідей;
- 3) наявність організаційної структури, включаючи як мінімальну вимогу проведення конференцій сторін, що беруть участь, на регулярній основі й заснування секретаріату, а також, можливо, заснування консультативного органу по наукових дослідженнях, виконавчих органів і фінансових механізмів. Наприклад, відповідно до п. 2 ст. 7 Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 р. заснована Конференція Сторін, яка є прийнятним органом цієї Конвенції, регулярно розглядає питання про здійснення Конвенції та будь-яких пов'язаних з нею правових документів;

4) відповідні **механізми** для розгляду питань, зв'язаних зі здійсненням, сприянням виконанню прийнятих зобов'язань і вирішенням суперечок; спеціальний **процес міжнародної нормотворчості** для прийняття більш конкретних зобов'язань, звичайно оформлених як протокол. Цей процес може розтягуватися на досить тривалий і невизначений період і вимагає в ряді випадків створення спеціального постійно діючого органу (нарада, конференція, комісія сторін), що забезпечує зазначений процес. Прикладами можуть бути Конференція Сторін

Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату 1992 р.; Конференція Сторін РКБТ ВООЗ;

5) протоколи рамкової конвенції можуть *визначати більш конкретні* зобов'язання чи *додаткові організаційні структури*. Вони можуть бути комплексними щодо головного предмета чи можуть звертати особливу увагу на певну частину проблеми, розглянутої в рамковій конвенції (наприклад, на особливий «забруднюючий компонент» чи особливий економічний сектор).

4. На нашу думку, рамковий підхід широко використаний при розробці регіональних конвенцій з охорони морського середовища, що належить до третьої моделі правового регулювання з охорони морського середовища, яка склалася в процесі реалізації Програми регіональних морів, прийнятої ЮНЕП у 1974 р.¹⁹ (Програмою ООН з навколишнього середовища – United Nations Environment Programme, UNEP). Програма охоплює в даний час понад 140 держав і 18 регіонів: Антарктику, Арктику, регіон Балтійського моря, Чорне море, регіон Середземного моря, великий Карибський регіон, Каспійське море, Східноафриканський регіон, регіон Північно-Східної Атлантики, регіон Північно-Східної частини Тихого океану, регіон Північно-Західної частини Тихого океану, Тихоокеанський регіон, регіон Червоного моря і Перської затоки, регіон Арабської затоки, регіон Південно-Східної частини Тихого океану, регіон Західної і Центральної Африки, регіон Східної Азії, регіон Південної Азії. У 13 з цих регіонів Програма здійснюється під егідою ЮНЕП, а в 5 (Антарктика, Арктика, Балтійське і Каспійське моря, регіон Північно-Східної Атлантики) – у партнерстві з ЮНЕП²⁰.

У цих регіонах були укладені регіональні конвенції із захисту морського середовища, переважно додержуючись загальних зобов'язань. Практично до всіх конвенцій були прийняті протоколи, що конкретизують питання захисту морського середовища з окремих джерел чи видом поллютанта.

Ця ознака свідчить, що зазначені угоди можуть бути охарактеризовані як рамкові. До них належать такі угоди.

Регіональна конвенція про збереження морського середовища Червоного моря і Перської затоки 1982 р. із Протоколом 1982 р., що стосується регіонального співробітництва в боротьбі із забрудненням нафтою й іншими шкідливими речовинами в надзвичайних ситуаціях.

Кувейтська регіональна конвенція про співробітництво у сфері захисту морського середовища від забруднення 1978 р. із Протоколом 1978 р., що стосується співробітництва в боротьбі із забрудненням нафтою й іншими шкідливими речовинами в надзвичайних ситуаціях, Протоколом 1989 р., що стосується забруднення моря в результаті розвідки і розробки континентального шельфу, Протоколом 1990 р. із захисту морського середовища від забруднення з наземних джерел і Протоколом 1998 р. про контроль за трансграничним переміщенням морем небезпечних і інших відходів і їх видаленням.

Конвенція про охорону і розвиток морського середовища Великого Карибського регіону 1983 р. із Протоколом 1983 р., що стосується співробітництва в боротьбі з розливами нафти, Протоколом 1990 р., що стосується особливо охоронюваного району і дикої природи, Протоколом 1999 р., що стосується забруднення з наземних джерел і здійснюваної на суші діяльності.

Конвенція із захисту морського середовища і прибережних районів у південно-східній частині Тихого океану 1981 р. із Протоколом 1983 р. із захисту південно-східної частини Тихого океану від забруднення з наземних джерел, Протоколом 1989 р. про збереження й управління охоронюваних морських і прибережних районів південно-східної частини Тихого океану, Протоколом 1989 р. із захисту

південно-східної частини Тихого океану від радіоактивного забруднення, Протоколом 1992 р. за регіональною програмою вивчення феномена течії Ель-Ніньйо в південно-східній частині Тихого океану. У даний час на розгляді держав регіону перебувають: Протокол про оцінку впливу на морське середовище і прибережні райони південно-східної частини Тихого океану і Протокол про заборону трансграничного переміщення небезпечних відходів і їх видалення в південно-східній частині Тихого океану. Угоду про регіональне співробітництво в боротьбі із забрудненням південно-східної частини Тихого океану вуглеводнями й іншими шкідливими речовинами в надзвичайних ситуаціях було прийнято в 1981 р.

Конвенція про співробітництво із захисту і розвитку морського і прибережного середовища регіону Західної і Центральної Африки 1981 р. із Протоколом 1981 р., що стосується співробітництва в боротьбі із забрудненням у надзвичайних ситуаціях.

Найробійська конвенція про захист, управління і розвиток морського і прибережного середовища регіону Східної Африки 1985 р. із Протоколом 1985 р., що стосується охоронюваних районів і дикої фауни і флори в регіоні Східної Африки, і Протоколом 1985 р., що стосується співробітництва в боротьбі з морським забрудненням у надзвичайних ситуаціях у регіоні Східної Африки.

Конвенція із захисту природних ресурсів і навколишнього середовища регіону південної частини Тихого океану 1986 р. із двома протоколами: Протоколом 1986 р. про запобігання забрудненню регіону південної частини Тихого океану в результаті поховання і Протоколом 1986 р., що стосується співробітництва в боротьбі з надзвичайним забрудненням у регіоні південної частини Тихого океану.

До Конвенції із захисту морського середовища північно-східної частини Атлантичного океану 1992 р. (Конвенція OSPAR) і до Конвенції із захисту морського середовища району Балтійського моря 1992 р. протоколи не прийняті²¹.

Найбільше показово щодо цього співробітництво середземноморських держав. У 1976 р. на Барселонській конференції була укладена основна (стосовно конвенції використаний термін «зонтична») угода – Конвенція про охорону Середземного моря від забруднення 1976 р., що поширюється на Середземне море, за винятком Мармурового моря, Чорноморських проток і внутрішніх вод держав-учасниць, і містить загальні зобов'язання держав і перелік джерел забруднення, що вимагають уживання відповідних заходів. У п. 2 ст. 4 Конвенції 1976 р. зазначено, що Договірні Сторони зобов'язуються співробітничати у формулюванні та прийнятті протоколів (на додаток до протоколів, поданих для підписання одночасно з даною Конвенцією), що приписують узгоджені заходи, процедури і стандарти для здійснення Конвенції. Стаття 15 Конвенції була спеціально присвячена прийняттю додаткових протоколів. Згідно із ст. 14, передбачено проведення Ради договірних Сторін.

Конвенційні положення деталізуються і конкретизуються шляхом розробки їхніх протоколів, що доповнюють, – Протоколу 1976 р. із запобігання забрудненню Середземного моря скиданнями з морських і повітряних суден, Протоколу 1976 р., що стосується співробітництва в боротьбі із забрудненням Середземного моря нафтою й іншими шкідливими речовинами за надзвичайних обставин, Протоколу 1980 р. про захист Середземного моря від забруднення з наземних джерел, Протоколу 1982 р., що стосується особливо охоронюваних районів Середземного моря. Надалі всі зазначені міжнародні документи були замінені на нові²². У 1994 р. був прийнятий Протокол 1994 р. із захисту Середземного моря від забруднення в результаті розвідки і розробки континентального шельфу, морського дна і їхніх надр, а в 1996 р. – Протокол 1996 р. із запобігання забрудненню Середзем-

ного моря в результаті трансграничного переміщення небезпечних відходів і їх видалення.

У 1995 р. був прийнятий новий План дій із захисту морського середовища і стійкого розвитку прибережних зон Середземного моря. На зміну Конвенції 1976 р. прийнято Конвенцію із захисту морського середовища і прибережних районів Середземного моря 1995 р. Протокол 1976 р. із запобігання забрудненню Середземного моря скиданнями з морських і повітряних суден був доповнений 10 червня 1995 р. і перейменованій на Протокол із запобігання й усунення забруднення Середземного моря скиданнями з морських і повітряних суден. У 2002 р. був прийнятий Протокол 2002 р., що стосується співробітництва в запобіганні забрудненню із суден і в боротьбі із забрудненням Середземного моря в надзвичайних ситуаціях, що замінив Протокол 1976 р., який стосується співробітництва в боротьбі із забрудненням Середземного моря нафтою й іншими шкідливими речовинами в надзвичайних ситуаціях. Протокол 1980 р. про захист Середземного моря від забруднення з наземних джерел був доповнений і одержав назву – Протокол із захисту Середземного моря від забруднення з наземних джерел і здійснюваної на суші діяльності. Протокол 1982 р., що стосується особливо охоронюваних районів Середземного моря, був замінений на Протокол 1995 р., що стосується особливо охоронюваних районів і біологічної розмаїтості в Середземному морі.

У Чорноморському регіоні на міжнародній конференції причорноморських держав у Бухаресті в 1992 р. була прийнята Конвенція про захист Чорного моря від забруднення 1992 р. Конвенція 1992 р. містить загальні зобов'язання держав уживати необхідних заходів із запобігання забрудненню морського середовища. Конкретні заходи містяться в чотирьох протоколах: Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення з наземних джерел 1992 р., Протокол про співробітництво в боротьбі із забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами в надзвичайних ситуаціях 1992 р., Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення, викликаних похованням 1992 р., Протокол про збереження біорізноманіття та ландшафтів Чорного моря до Конвенції про захист Чорного моря від забруднення 2007 р. Відповідно до п. 3 ст. V Конвенції 1992 р., Договірні Сторони співробітничатимуть у розробці додаткових протоколів і додатків, крім тих, що додаються до цієї Конвенції, які можуть бути потрібні для її імплементації.

У перших статтях протоколів до Конвенції 1992 р. робиться посилання на відповідну статтю Конвенції. Наприклад, у ст. 1 зазначається, що, відповідно до статті VII цієї Конвенції, Договірні Сторони вживають усіх необхідних заходів для запобігання забрудненню морського середовища Чорного моря в результаті скидання з таких наземних джерел на їхніх територіях, як ріки, канали, прибережні споруди, водовипуски, інші штучні споруди в морі, конструкції або стоки, або забруднення з будь-яких наземних джерел, у тому числі через атмосферу, а також для скорочення і зберігання під контролем таких забруднень.

Конвенцією 1992 р. передбачене створення Комісії із захисту Чорного моря від забруднення. Комісія сприяє реалізації положень Конвенції 1992 р., вносить рекомендації з необхідним виправленням до неї, виробляє критерії і рекомендації із запобігання, зниження і контролю забруднення морського середовища Чорного моря, ліквідації наслідків забруднення, взаємодіє з відповідними міжнародними організаціями в цих цілях.

Реалізація на практиці Програми регіональних морів ЮНЕП дозволяє виявити деякі закономірності: по кожному регіону укладається базова комплексна

міжнародна угода з боротьби з усіма відомими видами забруднення з усіх джерел забруднення і приймаються протоколи, що відображають особливості екологічної обстановки в тому чи іншому конкретному регіоні²³. Таким чином, не будучи в буквальному значенні рамковими, регіональні конвенції, що укладаються в рамках Програми регіональних морів ЮНЕП, багато в чому засновані на рамковому підході й уособлюють еволюцію договірної інструментарію охорони морського середовища від забруднення. Рамковий підхід у цих конвенціях є відображенням, по-перше, необхідності врахування конкретних регіональних потреб у певних інструментах захисту морського середовища у вигляді спеціальних протоколів; по-друге, розходження у формах і методах охорони морського середовища з певного джерела забруднення, що обумовлює необхідність прийняття окремих протоколів. Можна відзначити, що цей підхід – прийняття окремих міжнародно-правових документів по різних джерелах забруднення – застосовується і на національному рівні.

1. *Міжнародне право навколишнього середовища: Підруч. для вузів* / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. – К.: Видав. дім «Промінь», 2010. – С. 44-45. 2. *Короткий Т.Р. Порівняльний аналіз імплементації Рамочної конвенції проти тютюну* // «Медичне право України: законодавче забезпечення царини охорони здоров'я (генезис, міжнародні стандарти, тенденції розвитку й удосконалення)», V Всеукр. наук.-практ. конф. з медичного права (IV Міжнар. наук.-практ. конф. з медичного права), м. Одеса, 19-21 травня 2011 р. / Упоряд. І. Я. Сенюта, Х. Я. Терешко. – Л.: ЛОБФ «Медицина і право», 2011. – С. 132-140. 3. *Бергхольцас Н.Н.* Охрана окружающей среды района Балтийского моря, входящего в состав территории СССР: (Государственно-правовой аспект) // Сов. гос. и право. – 1981. – № 7. – С. 44-47. 4. *Вельнер Х.А.* Охрана вод Балтийского моря от загрязнения // Водные ресурсы и окружающая среда. – М., 1977. 5. *Высоцкий А.Ф.* Меры по защите Средиземного моря от загрязнения, предпринимаемые на региональной основе / В. И. Сапожников, А. Ф. Высоцкий, С. П. Головатый, Н. Д. Амаян // Охрана морской среды (правовые и экономические аспекты). – К.: Наук. думка, 1984. – С. 47-59; *Высоцкий А.Ф.* Международно-правовые проблемы предотвращения загрязнения Черного моря / В. И. Сапожников, А. Ф. Высоцкий, С. П. Головатый, Н. Д. Амаян // Охрана морской среды (правовые и экономические аспекты). – К.: Наук. думка, 1984. – С. 59-80. 6. *Головатий С.П.* Порятувати перлину Атлантики // Про охорону Середземного моря від забруднення // Наука та суспільство. – К., 1982. – № 10. – С. 26-27. 7. *Ильин Ю.Д.* Конференция прибалтийских государств // Междунар. жизнь. – 1974. – № 5. – С. 124-130. 8. *Каракаш И.И.* Региональное сотрудничество государств в области охраны морской среды / И.И. Каракаш, Т.Р. Короткий. – Одесса: Латстар, 2001. – 150 с.; *Короткий Т.Р.* Региональне співробітництво у сфері охорони морського середовища // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. пр. Одес. нац. юрид. акад. – Одеса: Астропринт, 2000. – Вип. 9. – С. 308-314. 9. *Копылов М.Н.* Программа региональных морей ЮНЕП / М.Н. Копылов, С.М. Копылов, С.А. Мохаммад // Междунар. право – International Law. – 2010. – № 3. – С. 46-52. 10. *Сперанская Л.П.* Международно-правовая охрана морской среды. – М.: Наука, 1978 – С. 63-97. 11. *Міжнародне право навколишнього середовища: Підруч. для вузів* / О.В. Задорожній, М.О. Медведєва. – К.: Видав. дім «Промінь», 2010. – С. 44. 12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tobaccofreekids.org/campaign/global/pdf/ftc1.pdf>; 13. *Міжнародне право навколишнього середовища: Підруч. для вузів* / О. В. Задорожній, М. О. Медведєва. – С. 44-45. 14. *Довідник чинних міжнародних договорів України у сфері охорони довкілля* / А. Андрусевич, Н. Андрусевич, З. Козак. – Л., 2009. – С. 198. 15. *Рамкова конвенція про захист національних меншин 1995 р.:* Буклет. 16. *Мельничук Е.* Не стоит путать рекомендации с обязательствами [Електронний ресурс] // Зеркало недели. – 2010. – 23-29 окт. – Режим доступу: <http://www.zn.ua/2000/2675/70627/> 17. *Абашидзе А.Х.* Международное

экологическое право: Док. и коммент. / А. Х. Абашидзе, Ю. Г. Васильев, А. М. Солнцев. – М.: РУДН, 2009. – Вып. II: Защита окружающей среды во время вооруженных конфликтов. – С. 21. **18.** Див.: [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tobaccofreekids.org/campaign/global/pdf/fctc1.pdf> **19.** Капустин А.В. Анализ моделей регионального сотрудничества по охране морской среды / А.В. Капустин, Т.Р. Короткий // Причорномор. Еколог. бюл. – 2010. – № 4 (38). – С. 26-29; Каракаш И.И. Региональное сотрудничество государств в области охраны морской среды / И.И. Каракаш, Т.Р. Короткий. – Одесса: Латстар, 2001. – С. 61-62; Короткий Т.Р. Международно-правовая охрана морской среды от загрязнения с судов: Монография. – О.: Латстар, 2002. – С. 117-118; *Международное морское право: Учеб. пособие* / Под ред. С.А. Гуреева. – М.: Юрид. лит., 2003. – С. 235-236. **20.** Копылов М.Н. Программа региональных морей ЮНЕП / М.Н. Копылов, С.М. Копылов, С. А. Мохаммад. – С. 46-52. **21.** Там же. – С. 50-51. **22.** Там же. – С. 49-50. **23.** Там же. – С. 52.